

DOHÁNYZÁS VISSZASZORÍTÁSA – INTEGRÁLT NÉPEGÉSZSÉGÜGYI ÉS EGÉSZSÉGEGYENLŐTLENSÉG-CSÖKKENTŐ STRATÉGIAI KERET

Előterjesztési cél

Jelen dokumentum célja olyan integrált népegészségügyi stratégiai keret bemutatása, amely a dohányzás visszaszorítását a populációs szintű beavatkozások és az egészségügyenlőtlenségeket csökkentő célzott intézkedések együttes alkalmazásával közelíti meg.

A stratégiai megközelítés abból indul ki, hogy a dohányzás Magyarországon a legnagyobb megelőzhető halálózási kockázat, és a betegségteher elsősorban a keringési betegségekhez és daganatos megbetegedésekhez kapcsolódik.

A dokumentum a rendelkezésre bocsátott szakmai szövegváltozatok teljes tartalmi elemkészletének egyesítésével készült, az ismétlődések csökkentése mellett, de tartalmi veszteség nélkül.

Kiinduló helyzet

A dohányzás elterjedtsége Magyarországon egyszerre jelent populációs szintű népegészségügyi problémát és méltányossági kihívást, mivel a magas prevalencia mellett a terhelés társadalmilag egyenlőtlenül oszlik meg.

A rászokás döntően fiatal korban történik, miközben a leszokási arány alacsony, ezért a megelőzés és a leszokás támogatása egyaránt stratégiai jelentőségű.

A dohányzás különösen nagy arányban fordul elő az alacsonyabb iskolai végzettségű, alacsonyabb jövedelmű, valamint hátrányos helyzetű térségekben élő csoportokban, így a betegségteher koncentráltan jelenik meg a sérülékeny népességcsoportokban.

A dohányzás hozzájárul az egészségben eltöltött évek közötti különbségekhez, fokozza a társadalmi egyenlőtlenségeket, és jelentős közvetlen és közvetett gazdasági terhet ró az országra.

A probléma hátterében nem elsősorban információhiány, hanem a bizonyítottan hatékony intézkedések következtelen, nem kellően széles körű végrehajtása áll.

Stratégiai célrendszer

A stratégia átfogó célja a dohányzás prevalenciájának csökkentése populációs szinten, a rászokás incidenciájának minimalizálása, a leszokási arány növelése, a füst- és aeroszol-expozíció mérséklése, valamint az egészséggyenlőtlenségek csökkentése.

A stratégia akkor tekinthető eredményesnek, ha nem csupán az országos átlagmutatók javulnak, hanem a társadalmi csoportok közötti különbségek is érdemben mérséklődnek.

A célrendszer része a hátrányos helyzetű csoportok célzott támogatása, a korai rászokás megelőzése és a gyermekek, illetve fiatalok fokozott védelme az új és hagyományos nikotintermékekkel szemben.

Társadalmi meghatározók

A dohányzás társadalmi mintázatokat követő jelenség, ezért a szabályozási és szolgáltatási beavatkozásokat az iskolázottság, a jövedelmi helyzet, a lakókörnyezet, a munkakörülmények és a helyi közösségi viszonyok figyelembevételével szükséges kialakítani.

A hátrányos helyzetű közösségekben a dohányzás visszaszorítása érdekében komplex, közösségi alapú programok, helyi egészségfejlesztési projektek, valamint célzott kommunikációs és bevonási eszközök alkalmazása indokolt.

A beavatkozások tervezése során abból kell kiindulni, hogy a populációs és a célzott megközelítés nem egymás alternatívái, hanem egymást kiegészítő elemek.

Primer prevenció

A primer prevenciót az életkori sajátosságokhoz és a társadalmi helyzetekhez igazított, folyamatos és strukturált programokként szükséges megszervezni.

Óvodai szint

Óvodáskorban az egészségmagatartási normák kialakítása, a tiszta levegő értékének megerősítése, a szülői dohányzás visszaszorításának ösztönzése és a teljes dohányzásmentes intézményi környezet biztosítása képezi a prevenció alapját.

A korai prevenció részeként játékos, életkornak megfelelő egészségüzenetek alkalmazása indokolt.

Általános iskolai szint

Általános iskolában az egészségműveltség fejlesztése, az ellenállási készségek erősítése, a kortárs nyomás kezelésének támogatása, valamint a marketing és a rejtett befolyásolás felismerésének fejlesztése szükséges.

Az iskolai környezetben következetes szabályérvényesítésre és standardizált tananyagra van szükség.

Középiskolai szint

Középiskolában a nikotinfüggőség mechanizmusának megértése, az új nikotintermékek kockázatainak bemutatása, a kortárs alapú programok működtetése és a leszokást támogató belépési pontok biztosítása indokolt.

Hátrányos helyzetű közösségek

A primer prevenciót ki kell egészíteni olyan célzott programokkal, amelyek kifejezetten a hátrányos helyzetű közösségek elérését szolgálják, közösségi alapú intervenciók, mediátorok bevonása és az elérhetőség javítása révén.

Közös végrehajtási elvek

A prevenciók programokban biztosítani kell a pedagógusok, védőnők és iskolaorvosok bevonását, a standardizált módszertant, továbbá a rendszeres visszamérést és értékelést.

Populációs szintű szabályozás

A dohányzás visszaszorításának kulcseleme a nagy hatású, teljes népességre kiterjedő szabályozási eszközrendszer következetes alkalmazása.

Ár- és adópolitika

Indokolt a jövedéki adók emelése, lehetőleg az inflációt meghaladó mértékben, az árminimum alkalmazása, valamint az azonos szabályozási logika kiterjesztése valamennyi nikotintermékre.

Az árintézkedések hatása erős lehet, ugyanakkor társadalmi csoportonként eltérő következményekkel járhat, ezért a regresszív hatások vizsgálata és szükség szerinti kompenzáló programok beépítése szükséges.

Hozzáférés korlátozása

Szükséges az értékesítési pontok szigorú kontrollja, az életkori ellenőrzés megerősítése és az online beszerzési csatornák korlátozása vagy szabályozása.

Marketing és láthatóság korlátozása

A reklámtilalom erősítése, a rejtett marketing visszaszorítása, az egységes csomagolás alkalmazása és a termékek láthatóságának csökkentése a stratégia meghatározó elemei közé tartoznak.

Füst- és aeroszolmentes környezet

A stratégia fontos pillére a füst- és aeroszolmentes környezet védelme, amely magában foglalja a közterek és zárt terek védelmét, az intézmények teljes dohányzásmentességét, valamint a gyermekek lakáson belüli expozícióval szembeni védelmét.

A szabályozás célja nem kizárólag az expozíció csökkentése, hanem a társadalmi normák átalakítása is, különös tekintettel arra, hogy a dohányzás társadalmi láthatósága és elfogadottsága csökkenjen.

Leszokás támogatása

A leszokástámogatást az egészségügyi ellátás integrált részévé kell tenni, úgy, hogy minden betegkontaktus potenciális intervenció lehetőségét jelentsen.

A rendszer eszközei közé tartoznak a rövid intervenciók, a gyógyszeres támogatás, a viselkedésterápiás programok és a proaktív betegút-szervezés.

A hozzáférési egyenlőtlenségek csökkentése érdekében alacsony küszöbű, térítésmentes vagy támogatott szolgáltatásokat kell biztosítani, különösen a sérülékeny csoportok számára kialakított célzott programok révén.

Új nikotintermékek

Az új nikotintermékek kezelése egységes szabályozási megközelítést és elővigyázatossági elven alapuló politikát igényel.

Kiemelt szempont a fiatalok védelme, a használat folyamatos monitorozása, valamint annak vizsgálata, hogy az új termékek milyen módon alakítják a függőségi pályákat és az egészségegyenlőtlenségeket.

Egészségmonitorozás és értékelés

A stratégia megvalósításához rendszeres egészségmonitorozás szükséges, amely magában foglalja a dohányzás prevalenciájának, az új termékek használatának, a leszokási aránynak, a fiatalok rászokási arányának, a füst- és aeroszol-expozíciónak, a szabályozás betartásának és a dohányzással összefüggő halálozásnak a mérését.

Az adatok értékelését társadalmi és területi bontásban kell elvégezni, továbbá mérni szükséges a programok elérési és hatásmutatóit is.

A stratégiai értékelés alapelve, hogy nem elegendő az átlagos javulás mérése; azt is vizsgálni kell, hogy a különbségek miként alakulnak a társadalmi csoportok között.

Társadalmi és gazdasági hatások

A dohányzás jelentős közvetlen egészségügyi kiadásokat és magas közvetett költségeket okoz, többek között a termelékenység kiesése és a korai halálozás miatt.

A visszaszorítás költséghatékony beavatkozás, amely nemcsak egészségnyereséget eredményezhet, hanem hozzájárulhat a társadalmi kohézió erősítéséhez is.

Horizontális elvek

A stratégia végrehajtása során érvényesíteni szükséges a populációs és célzott megközelítések kombinációját, az Egészség minden szakpolitikában elvét, a többszektoriális együttműködést, a közösségi bevonást, az egyenlő hozzáférést és a hosszú távú fenntarthatóságot.

A társadalmi normák átalakítása minden beavatkozási területen horizontális célként jelenik meg.

Záró megállapítás

A dohányzás visszaszorítása akkor lehet eredményes, ha a nagy hatású populációs intézkedések és a célzott, egyenlőtlenségeket csökkentő beavatkozások egységes stratégiai keretben, következetes végrehajtással valósulnak meg.

A siker feltétele, hogy a stratégia ne csak a prevalencia csökkentésére, hanem a társadalmi különbségek mérséklésére is irányuljon, és hogy az eredményességet rendszeres, társadalmi bontású monitorozás támassza alá.